

rine gönderilen nâmelerin, kese, hil'at ve harmanilerin de yeşil renkte olmasına özen göstermişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "svd", "şrf" md.leri; *Tacü'l-'arūs*, "svd", "şrf" md.leri; *Kāmus Tercümesi*, I, 1173-1175; III, 630-632; İbrâhim Mustafa v.dğr., *el-Mu'cemü'l-vasîf*, İstanbul 1992, s. 461; Lane, *Lexicon*, IV, 1462-1463, 1538; J. W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, İstanbul 1890, s. 1100, 1124; Zübeyr b. Bekkâr, *Ah-bârü'l-muvaffakiyyât* (nşr. Sâmî Mekki el-Ânî), Bağdad 1392/1972, s. 305; Fâkihî, *Ah-bârü Mek-ke* (nşr. Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş), Mek-ke 1407/1986-87, V, 153, 196-197; Belâzûrî, *En-sâb* (Zekkâr), I, 297; IV, 323-325; a.mlf., *Fütüh* (Fayda), s. 657; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 155; VIII, 36, 156; IX, 410; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *Me-kâtülü'l-Ṭâlibiyyîn* (nşr. Seyyid Ahmed Sakr), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 487-488; Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig* (nşr. Reşit Rahmeti Arat), Ankara 1979, s. 9, 436; Müstansır-Billâh el-Fâtîmî, *es-Sicillâtü'l-Müstansırıyye* (nşr. Abdülmün'im Mâcid), Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), s. 65; Ni-zâmülmülk, *Siyâsetnâme* (Köymen), s. 70; Ali b. Zâfir, *Ah-bârü'd-düvel'l-münkaṭ'a* (nşr. A. Ferré), Kahire 1972, s. 27-28; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 17; V, 605; VI, 9, 35, 42, 49, 80, 93, 305; İbn Haldûn, *Mukaddime* (nşr. Dervîş el-Cüveydî), Kahire, ts., s. 31; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 413; IV, 281, 302; VI, 15, 17, 32-33, 44-45, 56, 64, 98, 128-129; İbn Inebe, *Umdetü'l-ṭâlib* (nşr. Abdullah es-Sâde - Ârif Abdülğani), Dimaşk 1426/2005, s. 119, 227, 246, 261, 474, 484, 561, 574-575, 597; Makrîzî, *Ma'rifetü mâ yecibü li-âli'l-beyti'n-nebevî mine'l-hak' alâ men 'adâhüm* (nşr. M. Ahmed Âşûr), Beyrut 1392/1972, s. 17; a.mlf., *el-Hıttâṭ* (nşr. Halîl el-Mansûr), Beyrut 1418/1998, II, 251, 295, 449; a.mlf., *İttî'âzû'l-huneṣâ* (nşr. Cemâleddin eş-Şeyyâl), Kahire 1416/1996, I, 110; III, 68, 136; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 45; V, 371; X, 322; XI, 10, 267, 306, 308; XII, 153; XIII, 30; XIV, 298; XV, 164; XVI, 5; İbn Hacer el-Heytemî, *eş-Şavâ'ıku'l-muḥrika*, Beyrut 1405/1985, s. 274-281; Lutfî Paşa, *Âsaf-nâme* (nşr. Mübahat S. Kütükoğlu, Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan içinde), İstanbul 1991, s. 98; Selânikî, *Târîh* (İpsirli), I, 89; Ali el-Kârî, *Mir-kâtü'l-mefâtiḥ* (nşr. Cemâl Aytânî), Beyrut 1422/2001, X, 101; Şevkânî, *el-Bedrü'l-ṭâli'*, II, 116, 126, 140; Selâvî, *el-İstikṣâ* (nşr. Ca'fer en-Nâsirî - Muhammed en-Nâsirî), Dârülbeyzâ 1997, IV, 115; Mü'min b. Hasan Mü'min eş-Şebencilî, *Nürü'l-eb-şâr fî menâkıbi Âli beyti'n-nebiyyi'l-muḥtâr*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-Hicâzî), s. 115-117; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1958, s. 55-57; M. Er-tuğrul Düzdağ, *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul 1983, s. 82-83; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1984-92, II, 11; III, 75; Hasan Yüksel, "Osmanlı Toplu-munda Sâdat-ı Kirâm", *Uluslararası Osmanlı Tarihi Sempozyumu (8-10 Nisan 1999) Bildir-leri* (haz. Turan Gökçe), İzmir 2000, s. 341-361; Gülgün Uyar, *Ehl-i Beyt: İslam Tarihinde Ali-Fa-tıma Evladı*, İstanbul 2004, s. 237, 243, 332-333, 451-497; Rüya Kılıç, *Osmanlıda Seyyidler ve Şe-rifler*, İstanbul 2005, s. 27-30, 62-69, 77-78, 94, 105, 112; Mustafa S. Küçükkaşçı, "Üsküdar'ı Zi-yaret Eden Şerifler", *Üsküdar Sempozyumu IV: 3-5 Kasım 2006: Bildiriler* (ed. Coşkun Yılmaz),

İstanbul 2007, II, 473-484; a.mlf., "Mensubiyet İle Asabiyet Arasında Âl-i Fâtıma", *MÜTAD*, sy. 18 (2005), s. 46-70; B. Scarcia Amoretti, "İbn Ta-bâtabâ", *El'* (İng.), III, 950; C. E. Bosworth, "Say-yid", a.e., IX, 115-116; C. van Arendonk - [W. A. Graham], "Şarîf", a.e., IX, 329-337; E. Lévi-Pro-vençal - [Ch. de la Véronne], "Şurafâ", a.e., IX, 507-508.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKKAŞCI

SEYYİD ABDULLAH-ı BUHÂRÎ

(bk. DERVİŞ ABD-İ MEVLEVÎ).

SEYYİD ABDULLAH HÂŞİMÎ

(bk. ABDULLAH EFENDİ, Hâşimîzâde).

SEYYİD AHMED el-BEDEVÎ

(bk. AHMED el-BEDEVÎ).

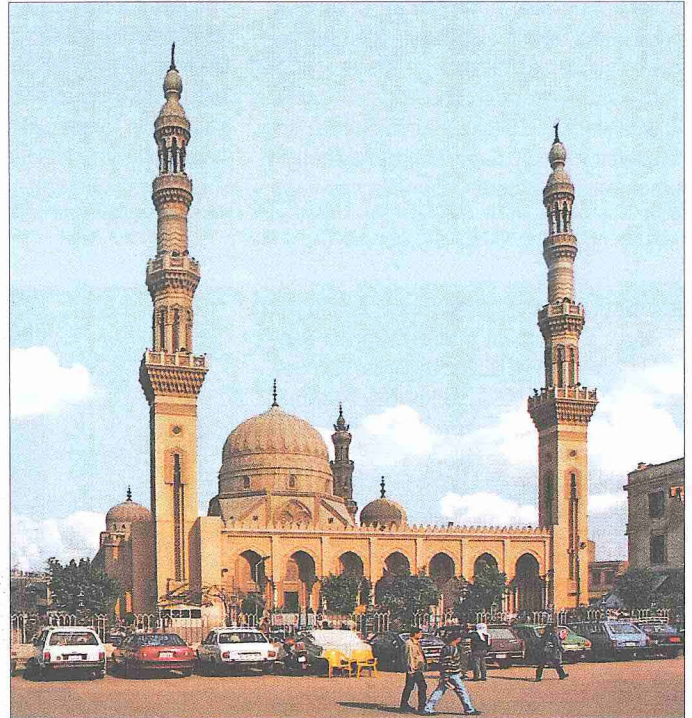
SEYYİD AHMED BEDEVÎ KÜLLİYESİ

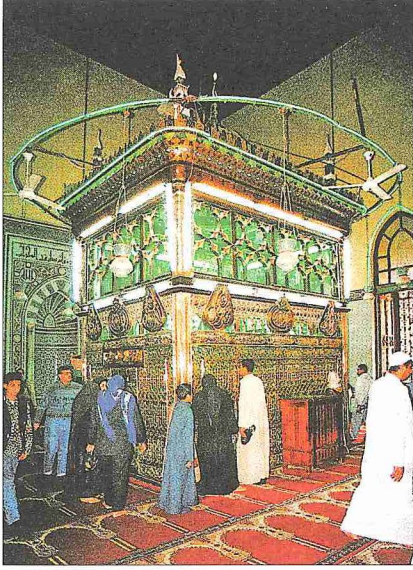
Mısır Tanta'da
Seyyid Ahmed el-Bedevî'nin
kabri etrafında gelişen külliye.

Bedeviyye tarikatının kurucusu Ahmed el-Bedevî'nin vefatından (676/1277) sonra farklı devirlerde inşa edilen türbe, zâviye-medrese-cami ile iki sebilden meydana gelmektedir. Ahmed el-Bedevî Tanta'ya ge-

lince önce Rûknüledayn adlı bir tüccarın evine misafir olmuş, ev sahibi kendisini ölünceye kadar yanından ayırmamıştır. Rûknüledayn'ın vefatının ardından Ahmed el-Bedevî, İbn Şühayt adlı başka bir kişinin evine taşınmış ve ölümüne kadar orada kalmış, ölünce bu evin içerisine def-nedilmiştir. Talebesi ve halifesi Abdülâl, şeyhin kabrinin civarında daha sonra Ah-mediyye olarak bilinen zâviyeye dönüşen bir halvethâne yaptırmıştır. Bu zâviyenin Memlûk Sultanı Kayıtbay zamanına kadar mevcudiyetini koruduğu rivayet edilmek-tedir. Sultan Kayıtbay şeyhin kubbeli tür-besiyle zâviyesi için bir minare inşa ettir-miştir. İbn İyâs, 901 (1495-96) yılı olayla-rını zikrederken Sultan Kayıtbay'ın Seyyid Ahmed el-Bedevî'nin makamını yeniledi-ğini ve zâviyesini genişlettiğini bildirmek-tedir. Ancak Evliya Çelebi, "Bu büyük bina-yı Sultan Kansu Gavri 721 senesi Zilhicce-sinde yeniledi" diyerek tarihî kronolojiye uy-mayan bir bilgi vermektedir. XVIII. yüzyıl-da Ali Bey el-Kebîr türbeye bitişik durum-da mevcut camiyle birlikte en büyüğü Ah-med el-Bedevî'ye, onun batısındaki Abdü-lâl'e, doğusundaki Şeyh Mücâhid'e ait üç kubbe ve caminin karşısında bir sebil-küt-tâb yaptırmıştır. Ayrıca vakıflar tesis et-miş, bu vakıflardan Ahmed el-Bedevî'nin halifelerinin yanı sıra türbedarlar, civarda-ki âlimler, fakirler, âcizler, yetimler ve ta-rikat mensuplarının faydalanması temin edilmiştir. Aynı dönemde (1769) burada

Seyyid
Ahmed
Bedevî
Cami
ve
Türbesi -
Tanta /
Mısır

Seyyid Ahmed Bedevi Türbesi'nin içinden bir görünüş

Ezher eğitim kurumlarına bağlı olarak dinî eğitimin verilmeğe başlandığı bilinmektedir. XIX. yüzyılda külliye Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından bir sebîl ilâve edilmiştir.

Nizâmiyye, Müstansiriyye ve Ezher medreselerinin bir örneği olarak Ahmedîyye Medresesi ya da bânisine izâfeten Kayıtbay Camii denilen, günümüzde külliye'nin en önemli yapılarından biri durumundaki cami genel mimarisi itibarıyla Memlûk karakterini yansıtmaktadır. 1083'te (1672) Tanta'yı ziyaret eden Evliya Çelebi yapıyla ilgili olarak şu bilgileri vermektedir: Kale gibi bir camidir. Seyyid Ahmed el-Bedevisi bu camide gömülmüştür. Caminin uzunluğu 120, eni 100 ayaktır. Toplam altmış mermer sütun vardır. Yirmi dördü cami içinde, diğerleri avlusundadır. Sütunların üstleri nakışlı tavanlardır. Üstü kurşun örtülü değil kireç sıvalıdır. İki minaresi vardır. Sağdaki üç şerefeli ve iki yüz basamaklıdır. Soldaki iki şerefeli ve daha kısadır. İki minarenin de alemi yoktur. İkinci minarenin altında 15.000 deve kırbası su alan bir sebîlhâne sarnıcı vardır. Sebîl yanında Hanefî muslukları ve Şâfiî havuzu, talebe odaları ve helâlâr mevcuttur.

Cami kible kapısı üstündeki kitâbesine göre 1320 (1902) yılında elden geçirilmiştir. Dendanlarla nihayetlenen cepheleleri iki kat halinde dizilmiş pencerelerle hareketlendirilmiştir. Bunlardan alttakiler, iç içe

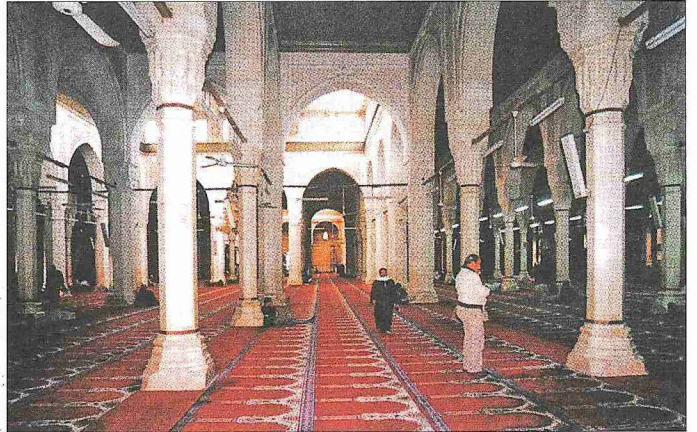
zikkazklardan meydana gelen geometrik bir süsleme kuşağı ile çerçevelemiş olup dikdörtgen şekillidir. Bu bezeme frizi, pencerenin hemen üzerinde yuvarlak pencereyi kuşatan sivri kemerli alınlığı da çevrelemektedir. Üstteki pencereler, altta iki yuvarlak kemerli açıklıkla onların üzerinde ortada yer alan dairevî bir pencereden ibarettir. Pencereler, cepheyi aşağıdan yukarıya dikey olarak bölen yüzeyel dikdörtgen nişler içerisine yerleştirilmiştir. Kuzeybatı cephesinde dört, diğer yönlerde birer adet olmak üzere toplam yedi kapıdan ulaşılan cami kareye yakın bir plana sahiptir. Üç taraftan mermer sütunlar üzerine dayalı sivri kemerli revaklarla kuşatılmış olan avlu, pencere dizileriyle hareketlendirilmiş kasnak üzerine oturan kurşun kaplamalı sivri kubbeye örtülüdür. Kasnakdaki pencereler, cephelelerdeki üst pencereler gibi ikiz yuvarlak kemer üstünde bir daire şeklindedir. Avlunun güneydoğu tarafında kible duvarına paralel biçimde düzenlenmiş dört nefli asıl ibadet mekânı mevcuttur. Günümüzde külliye üç minare vardır. Bunlardan ikisi üçer şerefeli, biri iki şerefeli olup kare kaide üzerinde yükselen, nişlerle hareketlendirilmiş çokgen ve silindirik gövdelerinin yanı sıra ince sütuncukların taşıdığı soğan biçimli taş külâhlarıyla Memlûk minareleri tipindedir.

Türbe caminin güneybatı kenarında yer almakta olup bir kapı ile birbirine bağlanmış durumdadır. Bu kapının üzerinde yapıyı Sultan Kayıtbay'ın inşa ettirdiğine dair kitâbe yer almaktadır. Cami ile aynı yükseklikte ve aynı tarzda nişler ve pencerelerle hareketlendirilmiş cephelelere sahip olan türbe, mukarnas dolgulu geçişlere dayanan, silindirik kasnağa oturtulmuş sivri kubbeye örtülü kare planlı bir yapıdır ve bu haliyle Memlûk türbelerine benzetilmek-

tedir. Kasnak sivri kemerli bir pencere dizisine sahiptir. Geçişlerin bulunduğu seviyede aralarda dışarıdan bir sivri kemer içerisine alınmış üç gül pencereye yer verilmiştir. Türbenin içerisinde ortada şeyhin dört köşe sandukası parmaklıklarla kuşatılmıştır. Türbede mevcut olan kademî şeriften başka eskiden çeşitli yerlerden hediye olarak gönderilen şamdanlar, buhurdanlar, gülâbdanlar, zerdeşt, cevkan, palhenk, def, kudüm, nefir, zil vb. malzemelerin bulunduğu bilinmektedir.

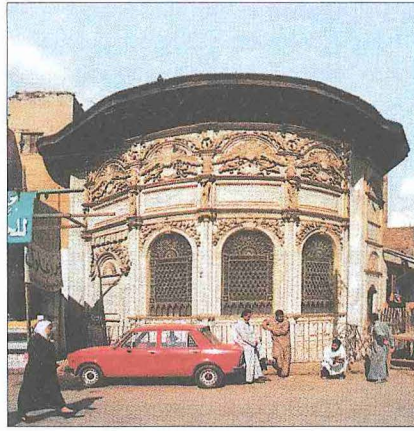
Sebil-küttâb, aslında İbrâhim Bey el-Kebir tarafından 1182 (1768) yılında Ahmed Bedevi Camii'nin karşısında inşa edilmiştir. Ancak 1961'de es-Sikke'tül-cedîde caddesinin genişletilmesi sırasında Tanta'nın Kahire tarafındaki şehir girişinde yolun ortasındaki Açık Hava Müzesi'ne nakledilmiş, nakil sonrası sebil-küttâbın ikinci katı inşa edilmemiştir. Müstakil olarak inşa edilen yapı düzgün kesme taşlardır. Cepheleleri genel durumuyla orijinal düzenlemeyi hâlâ muhafaza etmekteyse de bazı değişiklikler yapılmıştır. Girişin solunda bir mukarnas dizisiyle nihayetlenen dikdörtgen çerçeve içinde sivri kemerli çeşme ve silmelerle belirlenmiş alınlığı dikkat çekmektedir. Üzerinde, kare çerçeve içinde dörtlü düğümlü daire motifli geometrik geçmelerden oluşan süsleme ile bir dikdörtgen pencere yer almaktadır. Bunun solunda yarım daire şeklinde dışarıya yansıyan sebîl cephesi mevcuttur. Cephe dört adet gömme, yuvarlak mermer sütuna oturan basık kemerler içinde yine basık kemerli üç açıklıkla hareketlendirilmiştir. Bunlar bronz parmaklıklardır. Önlerinde altı sıra mukarnas dizisine oturan bir tabla bulunmaktadır. Sütunlara oturmuş düzgün olmayan kemerler geometrik geçmelerle çevrelenmiştir. Cephenin sonunda sivri kemerli ve üzeri üçlü yaprak motifli dendanlı bir

Seyyid Ahmed Bedevi Camii'nin içinden bir görünüş

kapı yer almakta, cephe sonradan yapılmış yuvarlak şekilli bir ahşap saçakla nihayet bulmaktadır. İkinci katta sebilin cephe formuna uygun biçimde düzenlenmiş, yine iki serbest yuvarlak mermer sütuna oturan üç yuvarlak kemerliküttâb cephesinin varlığı Mısır Eski Eserler Kurumu'ndaki çiziminden anlaşılmaktadır. Cephe ahşap bir saçakla bitmekteydi. Giriş, cephenin sağ ucunda günümüzdeki haliyle üzerinde iki mermer sütunçeye oturan dikdörtgen pencere ve düz atkı taşlı kapıdan ibarettir. Buradan "L" şeklindeki giriş holüne geçilmektedir. Girişin karşısındaki iki kapı ile sebilin bitişiğinde yer alan, ancak şekli pek düzgün olmayan hücreye geçilmekte, dehlizin sonunda bir kapı ile sebile ulaşılmaktadır. İç mekânın planı tam bir düzen içinde değildir. Sağda diğer kapı ile dışarıdaki çeşmenin havuzunu barındıran 1,50 x 1,23 m. ölçülerinde küçük bir hücreye varılmaktadır. Yuvarlak cephede açıklıklardan ortadaki daha geniştir. Zemini taş döşemeli sebilin bitişiğindeki oda kütüphane olarak kullanılmaktadır. Yapı, Osmanlı devrinde İstanbul'da ve Kahire'de inşa edilen yarım yuvarlak cepheli sebillerle büyük benzerlik göstermektedir.

Caminin doğu tarafında yolun karşı kenarında bulunan Ahmedî Sebili'nin inşa tarihiyle yaptırını kesin olarak bilinmemekle birlikte Mehmed Ali Paşa tarafından Ahmed el-Bedevi'ye armağan olarak yaptırıldığı sanılmaktadır. 1993'te Mısır Eski Eserler Kurumu'nca onarılmış olan sebil tek katlıdır ve müstakil tarzda düzenlenmiştir. İstanbul üslubunu yansıtan sebilin düzgün kesme taş duvarları dıştan mermerle kaplanmıştır. Yarım yuvarlak bir cepheye sahip olan sebilin sol köşesinde etrafı akant yapraklarıyla süslü dalgali kemerli bir çeşme yer almaktadır. Geometrik ve bitkisel motiflerle süslü cephede üç musluk yeri vardır. Bir basamakla ulaşılan sebilin cephesinde gömme mermer sütunlarla sıvrılandırılmış üç yuvarlak kemerli açıklık mevcuttur. Bunlar çeşitli geometrik geçmelerden ibaret bronz parmaklıklardır ve önlerinde cephe boyunca uzanan bir mermer tabla yer almaktadır. Kemer köşeliklerinde, sütunların çatıya kadar devam eden uzantılarında, cephenin üst bölümündeki yuvarlak kemerli alan içinde ve çevresinde akant yaprakları, girlandlar ve iri bitki yapraklarının rokoko tarzında işlendiği görülmektedir. Cephe yuvarlak forma uygun düzenlenmiş bir ahşap saçakla nihayetlenmekte, üzerinde dikey ve yatay biçimdeki dikdörtgenlerden başka herhangi bir süsleme bulunmamaktadır. Cephenin

Mehmed Ali Paşa'nın Seyyid Ahmed Bedevi Külliyesi'ne ilâve ettiği sebil

sağ ucundaki dalgali, basık kemerli bir kapıdan sebilhâneye giriş sağlanmakta, kapının üzerinde iri yuvarlak kemerli alan içinde yine Batı tarzında bitki süslemeleri görülmektedir. Kapının iki yanında baklava dilimli motifleri dizilmiş, üstte de vazodan çıkan bitki süslemesine yer verilmiştir. İçeride üçgen biçimindeki giriş holünden sonra sebile ulaşılmaktadır. İçeride üç nişin bulunduğu sebilin ön cephesi yarım yuvarlak biçimde dışarı taşınmış olup sol tarafında üç adet yuvarlak kemerli açıklıklara sahiptir. Sağ tarafında da yuvarlak kemerli bir kör niş mevcuttur. Açıklıkların önünde dikdörtgen biçiminde bir mermer içine oval olarak oyulmuş birer havuz bulunmaktadır. Sebilhânenin zemini Arnavut kaldırımı tarzında taş döşemelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, X, 604-618; Suâd Mâhir Muhammed, *Mesâcidü Mısr ve evliyâ'ü-he's-şâlihîn*, Kahire 1976, II, 301-305; C. Mayeur-Jaouen, *al-Sayyid Ahmad al-Badawi: Un Grand Saint de l'Islam Egyptien*, Le Caire 1994, tür.yer.; a.mlf., "Tantâ", a.e., X, 189; Ahmet Ali Bayhan, *Mısır'da Osmanlı Devri Mimarisi* (doktora tezi, 1997), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 307, 347; K. Völlers - E. Littmann, "Ahmad al-Badawi", *EP* (İng.), I, 281.

AHMET ALİ BAYHAN

SEYYİD AHMED HAN

(bk. AHMED HAN, Seyyid).

SEYYİD AHMED-i KESREVİ

(bk. KESREVİ, Seyyid Ahmed).

SEYYİD ALİ EFENDİ

(ö. 1809)

Osmanlı devlet adamı,
ilk dâimî Paris sefiri.

Aslen Morali olup muhtemelen 1757'de doğdu. On üç-on dört yaşlarında İstanbul'a geldi. Rumca bildiği, ayrıca biraz Fransızca konuştuğu belirtilir. Bundan hareketle Mora'nın sahil kasabalarından birinde doğduğu tahmin edilir. Maliye Kalemî'nde yetişti. Vidin Seraskeri Hasan Paşa'nın divan kâtibi (15 Zilhicce 1202 / 16 Eylül 1788) ve daha sonra Defterhâne-i Âmire kesedarı oldu. 5 Şevval 1207'de (16 Mayıs 1793) haslar mukâatacısı olarak tayin edildi ve 5 Şevval 1208'de (6 Mayıs 1794) azledildi (Afyoncu, XX/24 [1999], s. 140). III. Selim zamanında Avrupa'nın belirli merkezlerinde dâimî elçiliklerin açılması üzerine önce Berlin'e gönderilmesine karar verildiyse de Fransa Directoire yönetiminin İstanbul'daki elçileri Verninac de Saint-Maure ve Aubert du Bayet'nin ısrarıyla Paris'e yollandı (Eylül 1796). Bu münasebetle Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûnuğa yükseltildi ve kendisine başmuhasebeci unvanı verildi. 24 Mart 1797'de on sekiz kişilik bir maiyetle küçük bir İtalyan gemisine binerek 15 Mayıs'ta Marsilya'ya vardı (Maurice Herbet, s. 13, 16). Kendisine mihmendarlık eden Caulaincourt'un ifadesine göre o sırada kırk yaşlarındaydı. 28 Temmuz'da Directoire'a padişahın mektubunu sundu (Seyyid Ali Efendi, *Deux ottoman à Paris*, s. 14). Elçiliğe üç yıl için tayin edilmişti.

Seyyid Ali, Fransa'da coşkulu bir şekilde karşılandı, Marsilya'dan Paris'e kadar halkın ilgi odağı oldu. Bunda, merak sâiki yanında o sıralarda ihtilâl Fransa'sının Türkler dışında tarafsız kalmış dostu bulunmasının da etken olduğu açıktır. Osmanlı Devleti, Fransa karşıtı ittifaklara katılmamış ve özellikle Güney Fransa'nın tahıl ihtiyacının karşılanmasında hayati bir rol oynamıştır (Herbet, s. XII-XIII). Napolyon Bonapart'ın Mısır'a saldırısı Seyyid Ali'yi çok zor durumda bıraktı (Temmuz 1798). Fransız Dışişleri bakanı olan Talleyrand Périgord, Mısır'a bir Fransız çıkartmasına hazırlanacağını inkâr etmiş ve General Napolyon'un Malta şövalyeleri üzerine gittiğini belirterek iki devlet arasındaki dostluğun devamı yönünde güvence vermişti. Ali Efendi de İstanbul'a bu yönde raporlar yazmakta ve Mısır'a yönelik bir tecavüz ihtimalinin bulunmadığını bildirmekteydi. Kendisi de Mısır'a saldırma söylentisinin